

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2007-03-30

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson, regeringsrådet Stefan Ersson och justitierådet Lars Dahllöf.

Utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott

Enligt en lagrådsremiss den 15 mars 2007 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott,
2. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
3. lag om ändring i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Hans Hagelin och kammarrättsassessorn Jimmy Järvenpää.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

I lagrådsremissen föreslås bl.a. en lag med bestämmelser om att en utredningsmyndighet (Socialstyrelsen) skall genomföra en utredning när ett brott har begåtts mot ett barn och barnet har avlidit i anledning av brottet. En utredning skall också göras i vissa andra situationer när ett barn har avlidit. Syftet med den utredande verksamheten är att få underlag för förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa.

Förslaget till lag om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott

Inledningsvis noterar Lagrådet att den föreslagna ordningen för en utrednings genomförande innebär att det i många fall kan gå något eller några år från ett barns dödsfall till dess att en utredning enligt den föreslagna lagen kan inledas. Detta kan naturligtvis innebära bl.a. utredningstekniska nackdelar men är en konsekvens av den lagtekniska lösning som valts och där vikten av att de rättsvårdande myndigheternas och tillsynsmyndigheternas arbete inte menligt skall påverkas har understrukits (4 och 7 §§).

1 §

Enligt punkten 1 i den föreslagna paragrafen skall en utredning genomföras när ett brott har begåtts mot ett barn och barnet har avlidit i anledning av brottet eller det annars finns särskilda skäl att utreda dödsfallet. Som ytterligare förutsättning för att utredning skall ske gäller enligt punkten 2 att det finns särskild anledning att anta att dödsfallet har samband med något förhållande som har inneburit att barnet varit i behov av skydd.

Av författningskommentaren (s. 59) framgår att avsikten med uttrycket "i anledning av brottet" i första delen av första punkten är att fånga upp fall där ett barn har avlidit och dödsfallet kan knytas till ett brott som begåtts mot barnet, oavsett om detta har lett till en fällande dom eller ej.

Enligt Lagrådets mening är innebörden av andra delen av första punkten, dvs. den del som lyder "...eller det annars finns särskilda skäl att utreda dödsfallet..." något oklar och kan förefalla motsägelsefull. Ingen tvekan råder om att det också här handlar om ett barns

dödsfall, men vad gäller i övrigt? Av lagrådsremissen kan utläsas att bestämmelsen tar sikte på t.ex. fall där ett åtal ogillats på grund av att gärningen, enligt någon av de allmänna grunderna för ansvarsfrihet som anges i 24 kap. brottsbalken (bl.a. nödvärn), inte är brottslig samt fall där en gärningsman på grund av exempelvis psykisk sjukdom inte varit i sådan grad medveten om sitt handlande att han eller hon uppfyller de uppsåts- eller oaktsamhetsrekvisit som gäller för att gärningen skall utgöra ett brott. I sådana fall har alltså, i strikt juridisk-teknisk mening, inget brott begåtts mot ett barn och barnet har heller inte avlidit i anledning av ett brott. Enligt Lagrådets mening skulle det bli tydligare att det i de nu angivna exemplen anses föreligga utredningsskyldighet om andra ledet i första punkten formulerades exempelvis enligt följande ... ”eller det annars finns särskilda skäl att utreda ett barns dödsfall,” ... Vidare bör det, enligt Lagrådets mening, klargöras huruvida bestämmelsen också avses omfatta t.ex. ett barns självmord eller ett olycksfall som medfört att ett barn avlidit.

2 och 6 §§

Förslaget till 2 § innehåller dels bestämmelser om syftet med en utredning enligt lagen, dels, i ett andra stycke, bestämmelser om att en utredning skall genomföras av den myndighet som regeringen bestämmer.

Den föreslagna 6 § föreskriver att en utredning skall klarlägga vilken kännedom vissa angivna myndigheter och yrkesverksamma haft om förhållanden som har inneburit att barnet varit i behov av skydd och vilka åtgärder som har vidtagits eller kunnat vidtas med anledning av denna kännedom.

Vad först gäller 2 § anser Lagrådet att första stycket bör ges en mera generell innebörd, förslagsvis genom följande lydelse.

Syftet med utredningsverksamheten enligt denna lag skall vara att ge underlag för förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa.

Också andra stycket av 2 § bör ges en mera generell utformning.

Utredningsmyndigheten skall inte bara genomföra utredningen utan också bl. a. sammanställa rapporter och föreslå åtgärder. Vidare bör föreskrifterna i andra stycket, vilka inte har något samband med syftet med verksamheten, föras till en särskild paragraf.

Vad gäller föreskrifterna i 6 §, som ansluter till föreskrifterna i 2 § första stycket om syftet med utredningsverksamheten, är Lagrådet något tveksamt till hur målet med en utredning angetts. Är inte det primära syftet med en utredning att klarlägga alla förhållanden som har inneburit att barnet varit i behov av skydd och vilka åtgärder som har vidtagits eller kunnat vidtas? Den föreslagna lydelsen kan läsas så att vad som skall klarläggas är vilka sådana förhållanden som involverade myndigheter och yrkesverksamma känt till. Även förhållanden som myndigheter eller yrkesverksamma inte känt till men som indikerar skyddsbehov kan uppenbarligen vara av värde att klarlägga som underlag för förslag till förebyggande åtgärder. Den tveksamhet som Lagrådet nu gett uttryck för tyder på att förtydliganden bör ske både i författningstext och kommentar.

4 §

I paragrafens första stycke anges att utredningsmyndigheten inte får inleda en utredning förrän en underrättelse enligt 3 § har kommit in till myndigheten. I andra stycket behandlas situationen att dödsfallet har inträffat utomlands. I det fallet anges att en utredning får inledas

när det står klart att dödsfallet inte kommer att utredas av någon svensk brottsutredande myndighet.

Syftet med den i första stycket angivna regeln är bl.a. att en utredning inte skall inledas innan en polismyndighet eller åklagare fattat beslut att inte inleda eller att lägga ned eller avsluta en förundersökning eller en utredning, utan att åtal eller bevistalan väcks, eller, om åtal väcks, förrän domstolens dom eller slutliga beslut vunnit laga kraft. Jfr i detta sammanhang 7 § enligt vilken en utredning inte får genomföras på ett sådant sätt att den medför men för en brottsutredning, rättegång eller ett ärende om tillsyn.

Även för en utredning som genomförs med stöd av den i andra stycket angivna regeln (dödsfall utomlands) bör enligt Lagrådets mening gälla att den inte får genomföras på ett sådant sätt att den medför men för en brottsutredning, rättegång eller ett ärende om tillsyn som med anledning av dödsfallet företas av en utländsk myndighet.

Det bör därför klargöras i författningskommentaren att vad som föreskrivs i 7 § också gäller då dödsfallet inträffat utomlands och brottsutredning, rättegång eller ärende om tillsyn med anledning härav genomförs av en utländsk myndighet. En fråga som också bör belysas i detta sammanhang är i vad mån utredningsmyndigheten även i utlandsfallen bör avvakta att det rättsliga förfarandet i det främmande landet slutförts.

5 §

I paragrafen föreskrivs att vissa myndigheter, anställda hos myndigheterna och personer som är verksamma inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som berör barn eller annan sådan

verksamhet inom hälso- och sjukvården eller på socialtjänstens område är skyldiga att, på utredningsmyndighetens begäran, lämna de uppgifter som behövs för en utredning enligt lagen. Den föreskrivna uppgiftsskyldigheten avses bryta sekretess enligt 14 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) och tystnadsplikt. Riksdagens ombudsmän och Justitiekanslern har uttryckligen undantagits från uppgiftsskyldigheten.

Vid den fortsatta beredningen bör enligt Lagrådets mening klargöras om Riksrevisionen bör omfattas av uppgiftsskyldigheten eller om också denna myndighet, i likhet med Riksdagens ombudsmän och Justitiekanslern, skall undantas.

Förslaget till lag om ändring i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten (SoL – PuL)

2 §

I gällande lydelse av 2 § anges i åtta punkter vad som avses med socialtjänst enligt SoL - PuL. I ett andra stycke i paragrafen föreskrivs att med socialtjänst avses även tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av sådan verksamhet som avses i de åtta punkterna.

Nu föreslås, enligt en ny punkt nio i första stycket, att även verksamhet enligt den föreslagna lagen om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott skall anses utgöra socialtjänst enligt SoL – PuL. Däremot föreslås inte att de i andra stycket angivna bifunktionerna till verksamheten enligt den nya lagen skall omfattas av bestämmelserna i SoL – PuL.

Enligt Lagrådets mening har det inte anförts några övertygande skäl för att inte låta också bifunktionerna till verksamheten enligt lagen om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott omfattas av bestämmelserna i SoL – PuL. Lagrådet förordar därför att 2 § andra stycket får omfatta även den föreslagna punkten nio i första stycket.

Övrigt lagförslag

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.